

TIME-OUT IN DE BIJZONDERE JEUGDBIJSTAND

Jo JESPERS¹

In 2003 nam de Vlaamse overheid het initiatief om projecten te ondersteunen die time-outs organiseren voor jongeren uit de Bijzondere Jeugdbijstand. Nieuw waren die projecten toen niet. Reeds in de jaren '90 namen verschillende organisaties het initiatief om jongeren die in een ernstige conflictsituatie met hun begeleiding terecht gekomen waren, voor een korte tijd een alternatief aan te bieden. Nieuw was wel dat de financiële injectie van de overheid deze initiatieven plots een ruime verspreiding gaf over gans Vlaanderen én de noodzakelijke ademruimte om te zoeken naar nieuwe creatieve werkvormen.

Time-out op zoek naar een visie

Vrij snel voelden de time-outorganisatoren de nood aan om met elkaar in overleg te gaan. OSBJ, de ondersteuningsstructuur voor de Bijzondere Jeugdzorg, was bereid om dit overleg organisatorisch mogelijk te maken. Aanvankelijk was het de bedoeling om ervaringen uit te wisselen, om samen te zoeken naar oplossingen voor concrete problemen en om de werkvorm verder te ontwikkelen. Vrij snel echter kwamen de initiatiefnemers er achter dat deze intervisie zeer moeilijk zou worden indien er niet eerst een gemeenschappelijke kwaliteitsbepaling

werd vastgelegd, die zou verwoorden wat precies bedoeld wordt met een time-out.

Zo ontstond het idee om een visietekst te schrijven. Deze tekst werd in oktober 2006 ondertekend door 12 time-outinitiatieven². De visietekst functioneert niet alleen als kwaliteitsnorm, maar maakt ook aan de sector duidelijk wat van een time-out mag verwacht worden.

Dit jaar wacht ons al een eerste belangrijke toetssteen. De Vlaamse overheid heeft immers aan het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin de opdracht gegeven om 6 time-outprojecten wetenschappelijk te onderzoeken.

1 De auteur is Algemeen Directeur van Oikoten vzw. Contact: jo@oikoten.be, tel. 016 24 19 24, www.oikoten.be.

2 De visietekst werd ondertekend door Albezoon, De Bekwame Boon, La Strada (De Grote Robijn), De Steiger (Huize Sint-Augustinus), Binnenstad (Maria Goretti), Prusik, TOOL-Oikoten, Jongerenwerking Pieter Simenon, Oikoten, Link, Begeleidingstehuis Sint-Isabella en TOP-art.

ken. Daaruit zal ondermeer blijken of die gemeenschappelijke visie terug te vinden is in de werking of niet.

Een lappendeken

Het is niet zo makkelijk om een helder overzicht te geven van de time-outinitiatieven in Vlaanderen. Ten eerste is het **organisatorische kader** nogal divers. Sommige initiatieven zijn erkend als een project en werken voor alle voorzieningen in een regio, zoals La Strada en De Steiger. Andere worden georganiseerd binnen de schoot van één voorziening, zoals in Pieter Simenon en vzw Oranjehuis. Een derde groep is het resultaat van een samenwerkingsverband, zoals TopArt, Prusik of het time-outproject van Albezon.

Ook de **financiering** is niet eenduidig. Soms komen de subsidies van Vlaanderen, soms van een provincie en soms financiert een voorziening vanuit eigen middelen.

Verder is het **concrete aanbod** erg verscheiden: staptochten, werkprojecten op boerderijen, survival-weken, kunstzinnige projecten ... Sommige voorzieningen hebben ondertussen een waaier aan werkvormen uitgedacht en puzzelen op maat van de jongere een programma in elkaar. Andere kiezen voor één aanbod, stappen bijvoorbeeld. Verscheidenheid vind je ook in de duur van de time-outs: van enkele dagen tot een maand.

Tenslotte is de **pedagogische aanpak** erg divers. Sommige initiatieven kiezen voor een uitgewerkte pedagogische ondersteuning, met een individuele begeleider, geschoold in het ervaringsleren, die duidelijke doelstellingen vooropstelt en van daaruit

opdrachten formuleert, die achteraf grondig geëvalueerd worden. Andere initiatieven laten de pedagogie los en sturen de jongere op pad met een begeleider die als belangrijkste opdracht heeft om de jongere praktisch werk te verschaffen of om samen een route te stappen, zonder opdrachten, zonder doelstellingen, zonder evaluatie. Sommige initiatieven maken dan weer een combinatie van beide of zitten er ergens tussenin.

De uitdaging van het time-outoverleg bestond erin om in die verscheidenheid te zoeken naar een gemeenschappelijke basis waarin iedereen zich kon terugvinden. Dat dit gelukt is, kan absoluut een verdienste genoemd worden.

Wat is een time-out?

Time-out is een werkvorm die ingezet wordt wanneer de begeleiding van een jongere in een residentiële of ambulante setting van de Bijzondere Jeugdbijstand dreigt vast te lopen of reeds vastgelopen is. Op dat moment wordt de keuze gemaakt om **de begeleiding even te onderbreken**, met de uitdrukkelijke doelstelling om een definitieve breuk te vermijden. Time-out is dus gericht op jongeren die verzeild zijn geraakt in een – dreigende – dynamiek van wegzenden. Time-out gaat in zekere zin verder in deze dynamiek, maar net om de negatieve lijn te doorbreken en het omgekeerde te realiseren, nl. een hernieuwd wederzijds engagement om de begeleiding verder te zetten.

In een time-out wordt de dagelijkse interactie met de onmiddellijke omgeving voor een korte tijd radicaal onderbroken. Hiermee wil de time-out **ruimte scheppen**, zodat de

draagkracht van de jongere en zijn omgeving toeneemt. Jongeren en begeleiding kunnen van op een afstand naar zichzelf en hun relatie kijken. Dit opent de mogelijkheid om opnieuw een akkoord te krijgen over de lopende hulpverlening.

Eigen aan een time-out is dat er snel gehandeld wordt. Zo speelt de time-out actief in op de conflictsituatie en wordt meteen voor afstand en rust gezorgd. Meestal gaat het initiatief van een time-out uit van het begeleidende team rond de jongere. Toch kan ook de vraag van de jongere zelf komen. In elk geval is het belangrijk dat alle betrokkenen goed geïnformeerd worden over de inhoud en het doel van een time-out. Meer zelfs, een time-out kan niet starten zonder dat alle betrokkenen hun akkoord geven.

Bij de start van de time-out wordt een **schriftelijke overeenkomst** gemaakt tussen de jongere, zijn hulpverleners en de betrokken contextfiguren. In deze overeenkomst geeft elke partij op gelijkwaardige basis zijn visie op de moeilijkheden. De overeenkomst wordt gemaakt tijdens een gesprek. Alle informatie die daar op tafel komt, is enkel bestemd voor de onmiddellijk betrokkenen. De jongere krijgt zo de garantie dat alle reflecties over zichzelf en zijn omgeving kunnen gebeuren binnen een veilige en respectvolle omgeving.

De time-out schept een kader waarbinnen de jongere kan nadenken over zichzelf en/of de aandachtspunten die in de overeenkomst zijn opgenomen. De time-out schept rust, zowel voor de jongere als voor zijn omgeving. Het is evenwel een **actieve rustperiode** omdat alle partijen worden uitgenodigd om zich te beraden over de

toekomst.

Het engagement van de betrokken hulpverleners is erg belangrijk. Minimaal wordt verwacht ze één keer overleggen over de vastgelopen begeleidingssituatie, hoe deze kan gedeblokkeerd worden en wat ze eventueel zelf nodig hebben om een hernieuwde begeleiding mogelijk te maken.

Bij een time-out werken we met een **stelsel in conflict**. Dit is ook voor de organisatoren en begeleiders van de time-out niet altijd een gemakkelijke situatie. Daarom wordt er voldoende steun voorzien. De time-outbegeleider wordt vooraf goed gebriefd en krijgt na de time-out de kans op een debriefing. De begeleider die met de jongere op pad is, heeft een permanent aanspreekpunt binnen de time-outorganisatie. Indien het tijdens de time-out misloopt, kan deze altijd stopgezet worden, waarbij zowel de jongere als de begeleider onmiddellijk worden opgevangen.

Alle betrokkenen bij de overeenkomst vertellen in een afrondingsgesprek hun verhaal: wat heb ik gedaan, waar heb ik over nagedacht, welke plannen heb ik voor de toekomst? Dit volgt zo snel mogelijk na de time-out om te voorkomen dat het conflictueuze interactiepatroon opnieuw de kop opsteekt.

Van de voorziening van herkomst wordt verwacht dat die de jongere op een positieve manier onthaalt, waardoor de **terugkeer** in een opbouwende sfeer kan gebeuren.

Uitdagingen voor de toekomst

Time-out is niet meer weg te denken uit de Vlaamse jeugdhulpverlening. De werkvorm wordt in de ganse regio

Vlaanderen aangeboden. De visietekst en ervaringsuitwisseling tussen de aanbieders zorgt voor een gemeenschappelijke kwaliteitsbepaling. Toch liggen er nog een aantal uitdagingen te wachten.

Laatste redmiddel of deel van het begeleidingstraject?

De timing over de inzet van een time-out kan nog een pak duidelijker. Op dit moment lopen de visies daarover nogal uiteen. Sommigen zien time-out als een laatste redmiddel, waarmee zuinig moet omgesprongen worden. Je zet het pas in als de oplossingscapaciteit van de jongere en zijn omgeving uitgeput is. Er is een reële dreiging dat de jongere wordt weggezonden, meestal richting gemeenschapsinstelling.

Aan het andere eind staan diegenen die time-out zien als een onderdeel van een begeleidingstraject, waarbij als het ware elke jongere-in-begeleiding op een bepaald moment het recht op een time-out krijgt. Doel is de motivatie voor de begeleiding te versterken en zo te vermijden dat deze begeleiding op een bepaald moment zal blokkeren. Time-out wordt hier preventief ingezet. Beide uitersten hebben zo hun nadeel. Is er in het eerste scenario nog voldoende energie aanwezig om de begeleiding weer op te nemen? Leidt het tweede scenario niet onvermijdelijk tot een overbevraging van de time-outdienst en tot een inflatie van het instrument? Maar wat is dan wel de "juiste" timing?

Dialogoog met de voorziening

Een tweede uitdaging is de dialoog met de voorziening van waaruit een jongere op time-out vertrekt. Op dit moment stellen de time-outinitiatieven zich eerder bescheiden op. De visietekst stelt dat er van de voorziening verwacht wordt dat ze minstens één overlegmoment organiseert om zich te beraden over het conflict en de terugkeer van de jongere. Over de rol van de time-outorganisator in dit proces wordt niets gezegd. De meeste time-outinitiatieven zijn het erover eens dat er op dit vlak meer kan gebeuren en dat hier een belangrijke opdracht is weggelegd voor de time-outorganisatie. De focus ligt dan niet langer vooral op de jongere, maar minstens even sterk op de omgeving waarin het conflict is ontstaan.

Uitdagend in dit verband is het duidelijke standpunt van vzw Oranjehuis. Zij stellen dat een time-out niet kan opstarten indien de voorziening niet bereid is om haar begeleiding in vraag te stellen. Elke time-out is een aanleiding voor een gesprek over het beleid van de organisatie. Niet alleen de jongere, maar ook de voorziening moet op een positieve manier geheroriënteerd worden, om nieuwe uitsluitingen te voorkomen. Time-out wordt dan plots veel meer dan het oplossen van een individuele conflictsituatie. Het wordt een hefboom voor een permanente kritische reflectie over de pedagogische praktijk van een voorziening.

Die reflectie kan ook tussen de voorzieningen georganiseerd worden. Bij Tool³ hebben we hier alvast voor ge-

³ Tool organiseert time-outs voor jongeren uit de provincie Vlaams-Brabant en Brussel. Enerzijds heeft Tool een aanbod van stoptime-outs en werkttime-outs, anderzijds ondersteunt Tool uitwisselingstime-outs tussen een 20-tal voorzieningen in de regio. Tool maakt deel uit van de vzw Oikoten.

kozen door een Adviesgroep op te richten, waarin verschillende voorzieningen vertegenwoordigd zijn. In deze groep zitten zowel begeleiders, pedagogische coördinatoren, als directeurs. Ook de verwijzers zijn erbij. De Adviesgroep is belangrijk omdat ze Tool voortdurend confronteert met de vraag of ons aanbod wel een antwoord is op de vraag die door de voorzieningen gesteld wordt.

Minstens even belangrijk is het gesprek tussen de voorzieningen onderling. De Adviesgroep biedt een forum waar voorzieningen met elkaar kunnen praten over crisissituaties. Heel snel wordt zo'n groep dan een platform om met elkaar te discussiëren over beleid. Hoe ga je om met jongeren die de regels overtreden? Wat zegt dit over de regels zelf? Wanneer kies je voor een externe oplossing (time-out) en wat kan je als voorziening zelf doen? Hoe ga je als pedagogisch verantwoordelijke om met een individuele begeleider die het echt niet meer ziet zitten? Hoe stel je een time-out aan de jongere in je voorziening voor? Ook op deze manier werk je aan samen nadenken over de pedagogische praktijk.

Rol van de time-outbegeleider

De precieze rol van de time-outmedewerker helder krijgen, is een derde belangrijke uitdaging. Als een jongere en zijn begeleider bij de start van een time-out bij de time-outorganisatie aankomen, weet de medewerker dat er een conflict is, maar meestal niet hoe het conflict precies in elkaar zit. De visies lopen ook wel eens uiteen. Karikaturaal is de situatie vaak als volgt: de begeleider vindt dat de jongere te lang en te vaak de regels heeft overtreden en dat het zo niet verder

kan. De jongere moet veranderen. De jongere daarentegen vindt dat hij hoe langer hoe meer geconfronteerd werd met steeds strengere regels en begeleiders. Dat is niet meer te doen en dus moeten de regels en de begeleiders veranderen.

Als time-outmedewerker sta je buiten dit conflict, in een positie van niet-weten. Dit schept de ruimte om verschillende perspectieven aan bod te laten komen en om verschillende betekenissen toe te kennen aan wat er gebeurd is. Je kan erkenning geven aan die verschillende perspectieven en begrip vragen voor het perspectief van de andere.

Dit is de rol zoals we die bij Tool invullen. Boeiend, maar niet vanzelfsprekend. Want je gebruikt methoden uit de hulpverlening (bemiddelen, meezijdige partijdigheid, empathisch luisteren, inzet benoemen ...) tegenover een collega-hulpverlener ... En dat zorgt nogal eens voor verwarring. Als een begeleider met een jongere langskomt voor een time-outproject verwacht die in de time-outmedewerker een extra hulpverlener te vinden die hem met een specifiek aanbod zal ondersteunen in het werken met de jongere. Tenminste, dat is nogal eens onze ervaring. Hij verwacht niet dat de time-outmedewerker even afstand neemt en beide perspectieven – dat van de jongere en dat van de voorziening – evenwaardig naast elkaar plaatst, uiteraard in respect voor ieders rol en verantwoordelijkheid. Communicatie hierrond met voorzieningen én hun begeleiders is uiterst belangrijk.

Sanctie of nieuwe kans?

De vierde uitdaging: een verdere uitklaring van het al dan niet sanctione-

rende karakter van een time-out. In een conflictsituatie is het niet ondenkbaar dat het begeleidende team het standpunt inneemt dat de jongere er tijdelijk uit moet, of hij nu wil of niet. Voor hen is de maat vol, er is een grens overschreden en dit moet tegenover de jongere klaar en duidelijk gesteld worden. Voor de voorziening is de time-out op dat moment een sanctie. En voor de jongere? Dat de time-out te nemen of te laten is, zal door hem zeker als een sanctie ervaren worden. Hij heeft immers niet zoveel in de pap te brokken.

Hoe de time-outorganisatie hiermee omgaat, kan echter het verschil maken. Tool aanvaardt dat de relatie tussen de jongere en de voorziening dermate kan verziekt zijn, dat de begeleiding het niet meer ziet zitten om samen met de jongere naar een oplossing te zoeken en dus eenzijdig een time-out oplegt. Tool respecteert de aanleiding voor de time-out, maar gaat er niet zomaar in mee. We polsen bij de jongere welke kans hij in de time-out wil zien en we maken vooral duidelijk dat wij er zijn om hem deze kans te bieden. We kijken vooral toekomstgericht. De begeleiding moet tenslotte opnieuw opgenomen worden. Als we ervaren dat dit perspectief er kan zijn, gaan we van start. Maar het blijft een heikel punt, omdat de houding die de time-outorganisatie aanneemt, mee bepaalt in "welke hoek" dit aanbod zal terecht komen: in de hoek van de sanctie of in de hoek van de kans.

Wetenschappelijk ondersteund

Een vijfde en laatste uitdaging is het wetenschappelijk onderzoek van de

Vlaamse overheid. Dit onderzoek vertrekt vanuit de eerder geschetste vaststelling dat de verschillen tussen de time-outprojecten wel erg groot zijn: verschil in aanbod, verschil in instroom, verschil in nabegeleiding, en vooral verschil in kostprijs. Het onderzoek zal de opeenvolgende processtappen van de verschillende projecten in de begeleiding en de betrokkenheid van de diverse betrokken actoren in kaart brengen. "Vanuit een vergelijkende sterkte-zwakteanalyse van de verschillende projecten wordt een generiek kader/programma ontwikkeld dat de sterkte van het aanbod maximaliseert en waarbinnen elk time-outinitiatief zich moet positioneren. De opdracht betreft eveneens een onderzoek naar de effectiviteit van de verschillende projecten (welke methodieken werken?) gekoppeld aan de inzet van middelen (efficiëntie)."⁴

Belangrijk is dat het onderzoek een eventueel verdere ontsluiting van het time-outaanbod moet onderbouwen. Vrijblijvend is het dus allerminst. Er wordt een kader gecreëerd waarop alle time-outprojecten zich in de toekomst zullen moeten enten, met bijbehorend financieel plaatje en dat alles in het perspectief van een verspreiding van dit aanbod over gans Vlaanderen. Dat de Vlaamse overheid erin slaagt om nieuwe initiatieven binnen een redelijke termijn aan een evaluatie te onderwerpen kan alleen maar toegejuicht worden. Dat het zelfs lijkt te lukken om daar verder beleid op af te stemmen nog veel meer. We kijken dus hoopvol uit naar de resultaten van dit onderzoek.

⁴ zie www.steunpuntwvg.be